Královská zahrada Pražského hradu

Anna Skalická

Mezi skvosty pražských zahrad patří jistě Královská zahrada. Její vznik se datuje již k r. 1534, kdy dal popud k založení král Ferdinand I. a sám i místo vyhlédl: severně od Hradu za hlubokým údolím říčky Brusnice. K překlenutí údolí nechal vybudovat most, později nazývaný Prašný. Jeho stavbu — stejně jako práce v zahradě — neustále sledoval, i když pobýval mimo Prahu.

Ve stejném roce z Vídně nechal zaslat do zahrady první semena, další přišla z Terstu v r. 1538, zároveň s rouby a živými rostlinami. V tomtéž roce zahájil na východním okraji zahrady výstavbu letohrádku pro svou choť Annu. V r. 1554 v zahradě jako na prvním místě v Evropě vykvetly dovezené tulipány. Odtud se exportovaly i do Holandska. Velký zájem a péči o zahradu projevoval i Ferdinandův syn arcivévoda Ferdinand Tyrolský, dále Maxmilián II., který nechal vybudovat malebnou Míčovnu. Vřelý vztah k zahradě měl císař Rudolf II., který nechal do Prahy dovážet nejen cizokrajné ovoce, ale podle svědectví Bal- bínova i živé exempláře různých palem, cedrů, cypřišů, citrusových rostlin, olivovníku atd. Místní dřevěný zvěřinec přikázal zrušit a nahradit zděným — dnešní tzv. Lví dvůr. V letech 1648–49 byla zahrada poničena za vpádu Švédů do Prahy; další škody utrpěla v období 1741–43 přítomností francouzského vojska a v r. 1757 řáděním Prusů.

Velké změny Královská zahrada zaznamenala ve svém architektonickém ztvárnění. Původní byl styl renesanční s pravidelným uspořádáním trávníkových ploch, s význačnými stavbami, jako jsou Letohrádek královny Anny (čili Královský letohrádek) a Zpívající fontána, odlitá mezi roky 1564–68 brněnským mistrem Tomášem Jarošem podle italského vzoru Francesca Terzia.

Barokizace zahrady se projevila ve vytváření stromořadí, průhledů a parterů s bohatými květinovými ornamenty. Z barokních plastik se zachovaly sochy Matyáše Brauna, jako např. Noc, zatímco sousoší Den bylo zničeno, dále u balustrády jsou to lvi s korunkami; dílem J. J. Bendla je Herkulova kašna na bývalém hřišti.

Koncem minulého století dostala zahrada podobu anglického parku, a tu si podržuje dodnes. Od března 1990 je Královská zahrada poprvé ve své historii z rozhodnutí prezidenta V. Havla trvale přístupná veřejnosti.

Vstupní brány jsou dvě: hlavní v ulici U Prašného mostu, což je v západní části zahrady, brána u Letohrádku královny Anny je na východním cípu. Projdeme-li od hlavní brány dvěma řadami stříhaných jírovců, otevře se před námi krásný pohled do objektu.

Vlevo nás upoutá mohutný jedinec japonského šácholanu (magnólie) kobus (*Magnolia kobus*), který se vyznačuje bílými květy s průměrem asi 10 cm, rozvíjejícími se ještě před vývinem listů. Tento exemplář patří svými rozměry k unikátním v našich zahradách. Symetricky na druhé straně kruhového centrálního záhonu je rovněž jedinec šácholanu, avšak podstatně menší.

Poblíž prezidentské vily je vysazena jako kulisa skupina jehličnanů, mezi nimiž stojí za zmínku cypřišek nutka (*Chamaecyparis nootkatensis*), typický převislými větvičkami, tmavě zelenými šupinovitými listy bez bílé kresby na spodní straně a kulovitými šištice-

Shora: Zpívající fontána v giardinettu před Královským letohrádkem (foto J. Ondřej); pro metasekvoji čínskou (Metasequoia glyptostroboides) jsou typické vstřícné zkrácené větvičky (brachyblasty) a vstřícné jehlice (na rozdíl od tisovce, Taxodium sp.); vzácně pěstovaný keř sazanik květnatý (Calycanthus floridus) upoutá zejména barvou květů (snímky V. Zeleného); dole plán Královské zahrady J. M. Ziegelmayera z r. 1744 (podle O. Bašecové, Pražské zahrady, 1991)

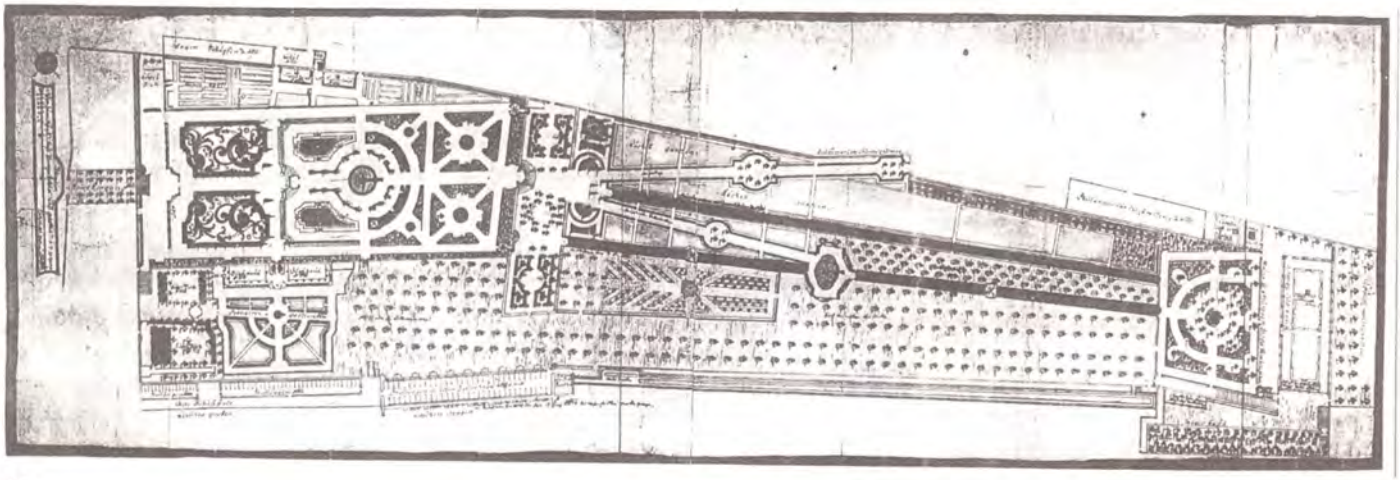

mi, jejichž semenné šupiny jsou opatřeny hrotem.

Na záhoně proti Míčovně roste řada zajímavých dřevin. Poblíž cesty rozkvétá velmi brzy na jaře, někdy dokonce v zimě, kalina vonná (*Viburnum farreri*), přirozeně rozšířená v severní Číně; květy má drobné, silně vonné, bílé, v poupatech narůžovělé. Asi 1 cm velkými šiškami a krátkými jehlicemi se vyznačuje tsuga (jedlovec) kanadská (*Tsuga canadensis*), malými stromky je zastoupen smrk omorika (*Picea omorica*), vynikající jehličnan dobře snášející znečištěné městské prostředí. Nápadně tmavé, červenohnědé květy má křovitý sazaník květnatý (*Calycanthus floridus*); je zajímavý kořennou vůní nejen květů, ale po rozemnutí i kůry a listů. Podél severního průčelí Míčovny velké množství stálezelených pěnišníků, rododendronů (*Rhododendron*) malebně kontrastuje s šedočernou sgrafitovou výzdobou zdí; především koncem května nebo začátkem června pestré barvy květenství těchto keřů tvoří z této části zahrady jednu z nejkrásnějších. Záhon před Míčovnou směrem k prezidentské vile uzavírá vzrostlý habr obecný se šikmo vzpřímenými větvemi (*Carpinus betulus* 'Pyramidalis').

Obrátíme-li pozornost k centrálním partiím zahrady, musíme obdivovat obrovské buky, jejichž kmeny vynikají hladkou stříbřitě šedou borkou. Jednou z nejvzácnějších dřevin v zahradě je metasekvoje čínská (*Metasequoia glyptostroboides*); ve střední Číně žije již od třetihor a bývá nazývána živou zkamenělinou. Vyznačuje se skořicově hnědým kmenem nápadně vzhůru se zužujícím a jehlicemi svěže zelenými, které se na podzim barví do hněda a opadávají s celými zkrácenými větvičkami (brachyblasty). Jemnými pětičetnými svazečky jehlic se vyznačuje severoamerická borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), oblíbená parková dřevina odolná vůči městskému ovzduší. Pod vejmutovkou je dekorativní bobkovišeň lékařská (*Laurocerasus officinalis*) s listy stálezelenými, lesklými a vzpřímenými květenstvími bílých květů. Vedle je vysazena domácí teplomilná dřevina — dřín obecný (*Cornus mas*), poskytující jedlé plody.

Naproti, především na jaře, jsou vysoce dekorativní svými růžovými plnými květy mandloně trojlaločné (*Amygdalus triloba*), rozkvétající ještě před vyrašením listů. Statný strom opodál je střemcha či sakura ozdobná (*Padus serrulata*). I když z bývalého starého jedince trnovníku akátu (*Robinia pseudoacacia*) zůstalo jen torzo, lze se pozastavit s obdivem nad mohutným zbylým kmenem; k poškození došlo za vichřice v r. 1993. Rovněž nedaleká líska turecká (*Corylus colurna*) je vysokého vzrůstu; důležité charakteristické znaky jsou stromovitý vzrůst (nikoli keř!), šupinovitá borka na kmeni i na větvích a žláznatě chlupaté listeny obklopující oříšky.

Malebná kulisa dřevin ukrývající zásobní skleníky poblíž Lvího dvora; je tvořena převážně zeravy a tisy, v popředí velký porost bergénie. Foto J. Ondřej

Pod okrajovou trávníkovou plochou, ve svahu nad Jelením příkopem, se nacházela oranžérie určená k pěstování subtropických a tropických rostlin. V 50. — 60. letech našeho století byla západní část oranžérie zastřešena, prosklena a pozměněna na zimní zahradu. Na oranžérii navazovala fíkovna, kde byly původně pěstovány smokvoně (*Ficus carica*), které později vystřídaly domácí ovocné dřeviny. Na zmíněné trávníkové ploše nalezneme několik zajímavých dřevin: metlatý keř připomínající poněkud janovec je čilimník časný (*Cytisus x praecox*) s bledě žlutými květy. Krásného vzrůstu je statný samičí jedinec jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba*). Dále nás upoutá poměrně zřídka pěstovaný kultivar lísky obecné s nápadně pokřivenými větvemi (*Corylus avellana* 'Heterophylla'). Jejich dekorativnost vyniká především v bezlistém stavu.

Východní část zahrady, která má charakter přírodně krajinářský, oplývá velkými trávníky, zdobenými statnými domácími dřevinami — zastoupen je buk lesní, dub letní, jasan ztepilý, habr obecný, javor mléč i klen a babyka, lípa malolistá a velkolistá.

Přísně symetrickou úpravu si podržuje giardinetto před Královským letohrádkem. Dominantou je renesanční Zpívající fontána, kolem níž se rozprostírají pravidelné čtvercové a trojúhelníkovité trávníky zdobené špalíry tvarovaného zimostrázu vždyzeleného (*Buxus sempervirens* 'Suffruticosa').

V severní části zahrady slouží jako podrost převážně domácích dřevin četné cibuloviny, a to sněnky a tulipány. Podle úzkých listů a žlutých květů poznáme tulipán lesní (*Tulipa sylvestris*), který se zde velmi hojně šíří, ale málo kvete.

Dalším zajímavým stromem je jistě severoamerický liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*), význačný lyrovitými listy, které se na podzim před opadnutím barví do žluta. Nepříliš dekorativní, ale jistě pozoruhodný je kultivar lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos* 'Urticifolia'), typický hluboce vykrajovanými listy; přináší plody, takže je možno podle oříšků a velkých blanitých listenů lípu snadno poznat.

Napříč zahradou se táhne plocha bývalého hřiště s barokní Herkulovou kašnou z r. 1670. Celá plocha je stíněna vysokými stromy lípy malolisté a především lípy plstnaté (*Tilia tomentosa*). Ta se snadno rozezná i v zimním období v bezlistém stavu podle větví vyrůstajících šikmo vzhůru a šedavé borky; jsou-li vyvinuty listy, jsou na rubu stříbřitě plstnaté.

Po pravé straně se nám záhy v blízkosti Lvího dvora za krycím porostem různých dřevin objeví empírový skleník. Pochází z r. 1820 a začátkem tohoto století byl k němu přistavěn další nízký skleník, tzv. užitkový. V obou sklenících se pěstují převážně rostliny ozdobné svými listy, jako např. četné palmy, áronovité rostliny (fíkusy, filodendrony, monstery, diefenbachie). Jsou sázeny do přenosných nádob — květináčů, kbelíků a kádí, aby se podle potřeby mohly přenášet k dekoračním účelům v prostorách Hradu.

Ocitli jsme tak opět u hlavní brány, kudy půvabnou zahradu opustíme. Jistě se však vrátíme do těchto historicky význačných míst, ale také velmi příjemných, protože zahrada je vzorně udržovaná, což se nedá říci o většině pražských parků.